

НЕНАД БИНГУЛАЦ*
МИЛОВАН ЈОВАНОВИЋ
Правни факултет за привреду и
правосуђе
Нови Сад

УДК 343.3/.7(497.11)
Монографска студија
Примљен: 01.02.2016
Одобрен: 21.02.2016
Страна: 213-225

КРИВИЧНОПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ОД КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Сажетак: Корупција као економски и политички проблем представља негативну друштвену појаву које је у већој или мањој мери присутна у свим државама света. Првенствени циљ овог рада је да се сагледају и размотре најкарактеристичнији појавни облици корупције у Републици Србији како би се препознале њене специфичности, а након чега би се могло утицати на њено смањење. У оквиру овог истраживања посебна пажња је посвећена и значајнијим статистичким показатељима корупције, али и мита као ужег појавног облика, у Републици Србији са упоредним приказом истих података у региону Западни Балкан, а све како би се употпуности разумеле досадашње антикорупцијске мере и степен њихове ефикасности. Затим, начињен је осврт на кривичноправну и другу законску регулативу у Републици Србији којом се уређује питање заштите од корупције. Значај овог дела истраживања је у приказивању и сагледавању актуелних антикорупцијских мера. У последњем делу рада, изнети су закључци истраживања ове проблематике који се посебно односе на негативан утицај на економски систем државе, а након чега су предложене поједине антикорупцијске мере.

Кључне речи: корупција, мито, појавни облици корупције и мита, законска заштита од корупције, антикоруптивне мере

Уводна разматрања

Последњих деценија проблематику корупције одликују новије форме испољавања првенствено услед многих друштвених, социјалних и економских промена које представљају директну везу са ратним дешавањима, већим политичким променама, економским и привредним слабљењима државе, али и услед планираних приватизација државне имовине и других облика транзиционе политике. Управо слабљење стандарда грађана и постепено јачање сиве економије, поред неспорног директног негативног утицаја на економски систем државе, најчешћа последица је и повећање криминогеног и девијантног понашања.

* nbingulac@pravni-fakultet.info

Корупција и мито, а мито као један од најчешћих ужих појавних облика, представљају негативне друштвене појаве које су у већој или мањој мери присутне у свим државама света. У зависности од степена развоја друштва и државе разликују се појавни облици ова два проблема, почевши од неприкривеног и јавно познатог понашања па све до „елегантно“ инкорпорираних у многе државне органе и институције.

Корупција се све чешће може посматрати и кроз проблематику организованог криминала и то на начин да организовано криминално деловање манифестује уска сарадња тј. спрега, управо са државним органима и институцијама. Поједини аутори указују да се управо корупција јавља као пратећа делатност основних активности криминалне групе из разлога јер се уз помоћ ње постиже успостављање и ширење моћи.¹ Када се боље сагледају узроци који погодују настанку и развоју организованог криминалитета може се уочити да се они не разликују у многоме од већ поменутих околности које најчешће претходују проблематици корупције и мита. По многим ауторима основни узроци настајања криминалитета су у дисфункцијалном међусобном друштвеном односу којег најчешће изазивају неадекватан и неравномеран материјални развој и друштвена подела рада, услед чега настају неправедности у економској и политичкој сфери у оквиру једне земље, што често може да изазива одређене импликације и на међународном нивоу.² Повезаност корупције и организованог криминала је и томе што организовани криминал мора да има механизме самозаштите, јер се једино на тај начин може гарантовати криминална активност и њен опстанак, стога се прибегава методама насиља и застрашивања, или се успостављају криминалне везе са државним органима, политичким странкама, а то се најчешће остварује путем корупције.³ Поред до сада изнетог, потребно је још нагласити да корупцију, посматрано засебно или у склопу организованог криминалитета, често карактерише и значајан степен конспирације, прикривености и организованости посебно у расподели послова тј. задатака (исто као и ког организованог криминалитета), што је и разумно за очекивати јер ипак се корупција испољава код кривичних дела против службене дужности (злоупотреба службеног положаја, кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика, несавестан рад у служби, противзаконита наплата и исплата, превара у служби, примање мита, давање мита, одавање службене тајне и др).

У нестручној јавности, најчешће се не прави разлика између корупције и мита или се не може начинити јасна разлика између та два појма. Базично посматрано, корупција обухвата знатно шири спектар злоупотребе службеног положаја, тј. може да обухвати већи низ различитих облика криминала, док се

¹ Добовшек, Бојан, *Феноменолошка обележја корупције кроз прозму делатности организованог криминала*, ур. Бјелајац, Жељко и Зиројевић, Мина, Организовани криминалитет – Изазов XXI века, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, 2012., стр.327.

² Бјелајац, Жељко, *Организовани криминалитет – Империја зла*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, 2013., стр.79.

³ Бошковић Александар, Павловић Зоран, *Special evidentiary actions in the function of combating organized crime in Serbia*, Journal of Easternneuropean criminal law, no. 1/2015, стр. 42.

мито ограничава на примање или давање новца или поклона или неке друге користи лицу на службеном положају.

Поједини аутори прецизирају да корупција поред тога што представља злоупотребу јавне службене функције, при чему се мисли на разне облике изнуда, тражење мита и сл., не мора се ограничавати само на јавну функцију. Корупција може да постоји и у приватном сектору при чему се она може односити на узимање мита како би се фаворизовао одређени клијент (купац или добављач) или због одавања пословне тајне и сл.⁴

Поједини појавни облици корупције у Републици Србији

Појавни облици корупције у одређеној мери варирају од нивоа (јавне) службене функције, с тим да имају многе заједничке карактеристике. Услед потребе за концизношћу овог истраживања, за пример ће се узети локални ниво првенствено из разлога јер се на овом нивоу грађани могу најчешће сусрести са овом проблематиком и „осетити” њене последице.

Из до сада изнетог, може да се закључи да корупција на сваком нивоу службене функције има своје појединости и карактеристике. Специфичност локалног нивоа заснива се искључиво на међусобном друштвеном односу грађана, што директно произилази из локалне заједнице (руралне или урбане) као облика удруживања грађана. У локалној заједници, која се најчешће може окарактерисати као релативно мања друштвена заједница, остварују се многи социјални контакти који се могу груписати у родбинске, пријатељске, познаничке и друге односе. Управо ови односи често могу да буду довољан повод за разне облике злоупотребе службеног положаја што директно утиче на кршење закона или на одступање од уобичајених примена правних норми, при чему се ствара неравноправност између грађана. Поменуте околности неретко се разматрају и са коруптивног аспекта. На корупцију у локалној самоуправи утичу и други фактори о којима је већ било речи, почевши од економске кризе, транзиционе промене, приватизације...

Околности које се могу окарактерисати као потенцијални предуслови за испољавање корупције у локалној самоуправи често се односе на њено јачање које се манифестује преношењем надлежности из различитих области (децентрализација). Јачање локалне самоуправе захтева проширивање кадровских и финансијских оквира. У економско кризним временима неретко постоји одсуство финансија које су потребне за ефикасно и квалитетно спровођење надлежности услед чега се у тим ситуацијама могу створити околности које погодују злоупотребама службеног положаја и корупцији.

С обзиром да је у надлежности локалне самоуправе примена многобројних закона и других правних норми (поверене и изворне надлежности) повећава се ризик од настанка корупције приликом њихове примене. Околности које олакшавају или омогућавају настанак корупције могу се пронаћи у одсуству

⁴ ICAEW, *Business and economic crime in an international context*, ICAEW, London, 2010, стр. 11.

појединих прописа или у њиховој непрецизности, јер се у овим случајевима примењују тзв. дискреционе одлуке. Поменуто је од посебног значаја за превентивно деловање.

Облици корупције који се могу појавити на локалном нивоу произилазе и из политичког утицаја владајућих странака. Иако овај појавни облик корупције није само карактеристика локалне самоуправе, честа је његова јасна манифестација. Утицај политичких странака, а најчешће појединаца на важнијим страначким функцијама, званично се одвија преко институција јавног сектора како би се одржао легитимитет власти и легалитет рада, али интереси који се остварују, у појединим случајевима, могу да користе само мањем броју људи или само појединцима, што најчешће има негативне последице по целокупну заједницу (фингирани тендери, анекси уговора који у знатној мери повећавају одређене трошкове и сл). У стручним круговима овај облик корупције се назива политичка корупција.

Под политичком корупцијом подразумева се злоупотреба јавних овлашћења, односно поверене власти, у приватне или у уже одређене групне сврхе, а са основним циљем да се увећа моћ и остваре значајне финансијске користи (богаћење). Поједини аутори указују да је једна од основних одлика политичке корупције константна потрага за остваривањем поменутог, а не на развојним и регулаторним активностима. На овај начин, исти аутори истичу да се урушава демократска идеја о јавном интересу и служби политичара и службеника и њиховој одговорности према бирачима.⁵

Политичка корупција има више појавних облика почевши од вољног припремања и изгласавања непрецизних закона и подзаконских аката са тзв. правним празнинама, учестала примена „декретоманије” (владавина уредбама и подзаконским актима извршне власти), одређивања бројних законских тзв. прелазних решења, нетранспарентно вођење прихода и расхода политичких странака и др.⁶

Постоје и они појавни облици који су знатно јасније уочљивији од стране грађана и то у сфери регулисања система запошљавања и напредовања у служби, злоупотребом јавних финансија стварају се нова радна места најчешће за страначки кадар.

Препознавањем могућих предуслова за постојање корупције, могу се начинити одређени превентивни кораци. Један од првих потребних корака је да се повећа ниво надзора и контроле над изворним и повереним надлежностима и формирање јавних контролних тела која ће се бавити радом локалне власти. Када је реч о политичкој корупцији, мишљења смо да се она због своје специфичности може теже искоренити, а сигурно један од начина је благовремено усвајање закона који на прецизан и јасно дефинисан начин уређују питање управљања локалном самоуправом, затим, запошљавање партијског кадра које није нужно за функционисање и развијање локалне самоуправе може се у

⁵ Стојиљковић, Зоран, *Политичка корупција и слаба држава*, Филозофија и друштво XXIV(1), 2013, стр. 146.

⁶ *Ibid.*

одређеној мери ограничити доследнијим спровођењем већ одређених постојећих закона (нпр. Закон о радним односима у државним органима⁷).

Сузбијање корупције посебно на локалном нивоу је од изузетне важности управо због непосреднијег односа локалне власти према грађанима, а оно се може постићи анализом указаних појавних облика и узрока, а и применом адекватних антикорупционих мера.

Проблематика корупције, а и мита у смислу њеног ужег појавног облика, као значајне претње економском развоју, не представља само карактеристику за једну земљу или један регион. Корупција и мито представља светски проблем и они у својим појавним облицима не одступају у многеме од појавних облика у Србији. Посматрано са међународног нивоа, од значаја је искорењивање или барем смањивање предуслова за корупцију и мито који настају приликом страног улагања (у локалну заједницу и сл.) или у међудржавним пројектима. Корупција и мито поред директног негативног економског утицаја, посредно стварају несигурност за легитимно пословање посебно код страних улагача што може да створи значајне пословне проблеме (нпр. избегавање сарадње) на вишегодишњем плану. Овај проблем је препознала и Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) усвајањем Конвенције о подмићивању страних државних службеника (Convention on the Bribery of Foreign Public Officials⁸) којом се предвиђа да државе чланице ОЕЦД-а, предвиде кривично дело давања мита од стране физичких или правних лица, било којем државном службенику, чиме се постиже спречавање давања мита и постојања корупције чак и у одсуству законске регулативе у законодавству земље из које је лице које нуди мито нпр. страни улагач.

Поред сагледаних појединих значајнијих појавних облика корупције и мита, од значаја је указати и на разматрање које се односи на веома танку линију (границу) између мита и изнуде, како би се ова проблематика могла боље схватити. Поједини аутори који су се бавили овим питањем, изнуду сврставају у две групе. Прва група чини изнуду која настаје под претњом или страхом, док другу групу чини изнуда под окривљем јавне канцеларије (under colour of office). Исти аутори указују на веома нијансирану разлику између мита и изнуде, па тако под изнудом предвиђају тражење новца, ствари или других услуга од стране лица на службеном положају како би се утицало на неку званичну одлуку, док се под митом предвиђа давање одређене користи како би се постигао повлашћени положај код тог лица на службеном положају ради утицања на неку званичну одлуку.⁹

Проблематика мита у Србији може се сагледавати и из културолошког и социолошког угла, мада се ни ова проблематика нужно не односи само на Ср-

⁷ Закон о радним односима у државним органима Службени гласник РС, бр. 48/91, 66/91, 44/98-др. закон*, 49/99-др. закон**, 34/2001-др. закон, 39/2002, 49/2005-одлука УСРС, 79/2005-др. закон, 81/2005-испр. др. закона, 83/2005-испр. др. закона и 23/2013-одлука УС.

⁸ Convention on the Bribery of Foreign Public Officials, www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm, 12.02.2016.

⁹ Lindgren, James, *The theory, history and practice of the bribery-extortion distinction*, Law review, vol. 141, University of Pennsylvania, 1993., стр. 1695-1696.

бију.¹⁰ Без улажења у дубље разматрање о поменутом, неретка је пракса у Србији да давање поклона представља „знак захвалности”. Проблем који може да настане код ове релативне културолошке праксе је када поклон прими лице на службеном положају од којег се очекује да професионално извршава своје обавезе, а да притом не обезбеди даваоцу поклона привилеговани положај, јер у таквим случајевима давање поклона сматра се митом. Поједини аутори претходно указано разматрали су из угла морала и то започевши своју анализу од дечије развојне психологије и „подмићивања” тј. обећања поклона и да ли се такви поступци могу сматрати моралним и пожељним. Исти аутори су у свом истраживању назначили да један од приоритетних задатака у спречавању корупције и мита јесте стварање услова у којима ће се испољавати јаке моралне осуде корупције, што не представља ни мало једноставан задатак посебно када постоји „криза морала”.¹¹

Значајнији статистички показатељи корупције и мита у Републици Србији

Канцеларија Уједињених Нација за питања дроге и криминала (UNODC) сачињава годишње извештаје у којима се анализира проблематика мита и корупције у државама широм света. Последњи доступан Извештај који се односи на Републику Србију сачињен је за 2013. годину.¹²

Анализа Канцеларије показала је да је највиши степен ризика од подмићивања код комуналних служби, полиције, општинских и покрајинских служби и на царини. По подацима, мито се најчешће даје државним/јавним службеницима и то у новцу 45,2% , у храни и пићу 25,5% и у осталој роби 21,7%. По истим подацима може да се види да је просек мита који је дат у новцу негде око 52.588 динара. Анализа указује и на то да је у 56,1% случајева мито тражено и то у 16,2% случајева експлицитно, у 22,4% случајева имплицитно, а у 17,5% случајева на основу захтева треће стране, док се од укупног броја давања мита у 43,5% случајева мито је понуђено, а да претходно није тражено. За разлоге због којих се даје мито у 40,3% случајева наводи се да се ради о „убрзавању процедура које се односе на пословање”, у 19% случајева наводи се да се мито даје због „добивања бољег третмана”, док у 11,3% случајева наводи се да се мито даје због „омогућавања завршавања процедуре”.

Истраживање Канцеларије обухватило је и разматрање распрострањености и учесталости пословног подмићивања у Србији, чиме се дошло до пода-

¹⁰ У Русији, Турској, Италији и многим другим земљама неретко се дају и добијају поклони (карактеристични национални поклони) на пословним састанцима посебно када се ради о међународној сарадњи. Више о овој проблематици видети Esadze, Londa, *Глосар термина у области сукоба интереса и корупције*, Policy & Legal Advice Centre, Београд, 2013, стр. 12.

¹¹ Мрвић-Петровић, Наташа, *Морална компонента спречавања корупције*, ур. Тирић Јован, Борба против корупције – искуства и поређења, Институт за упоредно право, Београд, 2013., стр. 23 и 26.

¹² UNODC, *Пословање корупција и криминал у Србији – утицај корупције и осталих кривичних радњи на пословно окружење*, Извештај за 2013. годину, стр. 6.

така да је распрострањеност знатно виша у односу на регионални просек, док је учесталост пословног подмићивања скоро сразмерна са регионалним просеком.¹³

О облицима давања мита, иако је већ било речи, у наставку истраживања ове проблематике додатно че се прецизирати.

У Републици Србији новац се најчешће даје као мито (45,2%) док се у региону новац даје у мањем броју случајева (око 36%), али остали облици давања мита су више заступљени у региону у односу на Србију, па је тако мито у облику хране и пића у Србији заступљено са 25,5%, док је у региону заступљено са 33,6%, мито у облику „услуга за услугу“ у Србији је заступљено са 6,7%, док је у региону заступљено са 10,6%. Мито у облику вредних предмета и других погодности у Србији заступљено са 2,6% док је у региону заступљено са 5,4%. Једино је давање мита у осталој роби скоро изједначено (Србија 21,7%, регион 21%).¹⁴

Разматрање ове проблематике сагледано је и према времену давања мита. Значај ове анализе је у томе што се у одређеној мери могу боље разумети мотиви давања мита. Имајући на уму изнето, првенствено се мисли на то да мито које је дато након пружене услуге може да се перципира као облик захвалности, о чему је већ било речи. Анализа података показује да од укупног броја датог мита у Републици Србији у највећем проценту (46,1%) је дато након пружања услуге, док је пре пружања услуге мито дато у 25,7% случајева. Поред ове две временске одређености, подаци указују да је 22,3% случајева мито дато у тренутку пружања услуге, а да је у 5,3% случајева део мита дат пре, а део после пружене услуге.¹⁵

Анализа Канцеларије показала је да у примању мита нису сви државни / јавни службеници „равномерно“ заступљени, тј. поједини се знатно чешће подмићују у односу на друге. Значај података који ће бити приказани најзначајнију улогу имају управо у планирању антикоруптивних мера.

Службена лица која најчешће примају мито су на позицијама јавних комуналних служби (15,4%), док мито најмање примају службеници на позицијама министарства / завода за социјалну заштиту (2,2%). Ови подаци када се упореде са подацима добијем из региона, види се да у региону најчешће примају мито службена лица која се налазе на позицијама царинских служби (6,4%), док мито најмање примају службеници на позицијама министарства / завода за социјалну заштиту, исто као и у Србији (1,7%). Поред указаног, упоредни подаци указују да службеници у сектору здравства су приближно изједначени по питању примања мита у Србији и региону (око 4,2%).¹⁶

Подаци који су анализирани од стране Канцеларије Уједињених Нација за питања дроге и криминала (UNODC) у овом концизнијем приказу значајни су не само због приказа распорстрањености ове проблематике у Србији, већ и

¹³ *Ibid.*, стр. 16.

¹⁴ *Ibid.*, стр. 22.

¹⁵ *Ibid.*, стр. 25.

¹⁶ *Ibid.*, стр. 30.

због могућности да се на основу њих могу размотрити планови и стратегије на основу којих би се могла успоставити боља борба у превенцији корупције и мита на националном нивоу, што је од изузетног значаја посебно за јачање и развијање економског система државе.

Осврт на кривичноправну и другу законску регулативу у Републици Србији којом се уређује питање заштите од корупције

Пре него што се сагледа кривичноправно регулисање ове проблематике потребно је по хијерархијском редоследу првенствено указати на Устав Републике Србије¹⁷ који садржи норме о спречавању сукоба интереса, неспојивости функција, али и норме на основу којих су основане институције које се између осталог баве овом проблематиком (Државне ревизорске институције, Заштитник грађана и др). С обзиром да се ради о највишем правном акту државе којим се уређују најзначајнија питања, разумно је што се проблематика корупције уређује у овој мери.

Кривични законик Републике Србије¹⁸ у глави 33 предвиђа 12 кривичних дела против службене дужности и то: злоупотреба службеног положаја (члан 359), кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика (члан 360), несавестан рад у служби (члан 361), противзаконита наплата и исплата (члан 362), ненаменско коришћење буџетских средстава (члан 362а), превара у служби (члан 363), проневера (члан 364), послуга (члан 365), трговина утицајем (члан 366), примање мита (члан 367), давање мита (члан 368) и давање службене тајне (члан 369). У досадашњем разматрању проблематике корупције и мита акценат истраживања је био само на неким од указаних кривичних дела, стога управо ће та кривична дела нешто ближе бити сагледана.

Кривично дело злоупотребе службеног положаја уређује се чланом 359. којим се предвиђа да службено лице које искоришћавањем свог службеног положаја или овлашћења или прекорачењем границе свог службеног овлашћења или невршењем своје службене дужности прибави себи или другом физичком или правном лицу неку корист, другом нанесе какву штету или теже повреди права другог, биће кажњено затвором од шест месеци до пет година. Истим чланом се још предвиђа да ако је извршењем овог дела прибављена имовинска корист у износу преко 450.000 динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година, док у случајевима када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 1.500.000 динара онда ће се учинилац казнити затвором од две до дванаест година.

Кривично дело примање мита уређује се чланом 367. којим се предвиђа да службено лице које непосредно или посредно захтева или прими поклон или другу корист или службено лице које прими обећање поклона или друге

¹⁷ Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006

¹⁸ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014

користи за себе или другог да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити, казниће се затвором од две до дванаест година, док ће се казнити затвором од две до осам година у случају када службено лице изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити. У случајевима када службено лице изврши неку од поменутих радњи у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције тада ће се оно казнити затвором од три до петнаест година. Истим чланом се предвиђа да када службено лице које после извршења, односно неизвршења већ до сада наведених службених радњи захтева или прими поклон или другу корист, казниће се затвором од три месеца до три године. Поред до сада указаног, истим чланом предвиђа се још да ће страном службено лице које учини неко од наведених дела овог члана, бити кажњено казном прописаном за то дело. Исто се односи и на одговорно лице у предузећу, установи или другом субјекту. У последњем ставу овог члана предвиђа се и мера одузимања примљених поклона на овај начин стечене имовинске користи.

Кривично дело давање мита уређује се чланом 368. којим се предвиђа да лице које службеном или другом лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да би службено лице у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем извршило службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити или лице које посредује при оваквом подмићивању службеног лица биће кажњено затвором од шест месеци до пет година, док ће се казнити затвором до три године лице које службеном или другом лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да службено лице у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити или ко посредује при оваквом подмићивању службеног лица. Наведене одредбе примењују се и у случајевима када је мито дато, понуђено или обећано страном службеном лицу или одговорном лицу у предузећу, установи или другом субјекту. На крају, чланом се предвиђа и да учуникац овог дела који је пријавио дело пре него што је сазнао да је оно откривено може бити ослобођен од казне.

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела¹⁹ представља закон којим се уређује образовање, организација, надлежност и овлашћења државних органа и посебних организационих јединица државних органа, у циљу откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела. Овај закон примењује се само за неколико кривичних дела која се односе на сузби-

¹⁹ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, Службени гласник РС, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - др. закон, 101/2011 - др. закон и 32/2013

јање корупције и то: кривична дела против службене дужности (злоупотреба службеног положаја; трговина утицајем; примање мита и давање мита), кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица, кривично дело злоупотреба у вези са јавном набавком и кривично дело злоупотреба службеног положаја.

Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела²⁰ предвиђају се услови, поступак и органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином физичких и правних лица проистеклом из кривичног дела, а основни циљ овог закона је управо одузимање имовине прибављене корупцијом (проистекле из кривичног дела).

Поред до сада указаних закона, један од најзначајнијих закона којим се уређује област корупције је Закон о Агенцији за борбу против корупције.²¹ Овај закон представља законско утемељење за оснивање поменуте Агенције као самосталног и независног државног органа који је за обављање послова из своје надлежности одговоран Народној скупштини Републике Србије. Законом се између осталог уређују питања сукоба интереса (забрана вршења друге јавне функције; вршење функција у политичкој странци, односно политичком субјекту; обављање другог посла или делатности; обављање другог посла или делатности у време ступања на јавну функцију; обавеза пријављивања о постојању сукоба интереса; забрана оснивања привредног друштва или јавне службе за време вршења јавне функције и др), поклона (обавеза одбијања пријема поклона; обавеза обавештавања и вођење евиденције о поклону и забрана пријема поклона за повезано лице), пријављивање имовине (ванредно пријављивање имовине; регистар имовине и др), превенције копрупције, евиденција и заштита података и казнене одредбе.

Значајан закон за превенцију корупције је Закон о финансирању политичких странака²² који као основни циљ има уређивање извора и начина финансирања, евидентирања и контролу финансирања политичких активности политичких странака, коалиција и група грађана. Неспорно је да овај закон представља антикорупцијску меру посебно у области већ поменуте политичке корупције.

Потребно је указати још и на Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја²³ којим се уређују права на приступ информацијама од јавног значаја којима располажу органи јавне власти. Посебан значај овог закона је првенствено у додатном облику борбе против корупције управо због могућности приступа одређеним информацијама, али и због тога што је на основу овог закона установљен Повереник за информације од јавног значаја који представља самостални државни орган који је независан у вршењу своје надлежности.

²⁰ Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Службени гласник РС, бр. 32/2013

²¹ Закон о Агенцији за борбу против корупције, Службени гласник РС, бр. 97/08, 53/10, 66/11-УС, 67/13-УС и 8/15-УС

²² Закон о финансирању политичких странака, Службени гласник РС, бр. 43/2011 и 123/2014

²³ Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, Службени гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009 и 36/2010

Закључна разматрања

Проблематика корупције представља веома комплексан проблем сваке државе, посебно оних које спадају у групу са ослабљеним или недовољно развијеним економским системом. Савремени погледи на корупцију указују да се она може посматрати и кроз призму организованог криминала јер се управо корупција јавља као пратећа делатност основних активности криминалне групе како би се постигло успостављање и ширење моћи.

Многе су околности које се могу сматрати за предуслове и узроке корупције, при чему се најчешће мисли на дисфункцијалном међусобном друштвеном односу којег најчешће изазивају неадекватан и неравномеран материјални развој и друштвена подела рада, услед чега настају неправедности у економској и политичкој сфери у оквиру једне земље.

Да би антикоруптивне мере могле дати ефекат, неопходно је сагледати појавне облике корупције. У овом истраживању, сагледани су поједини најзаступљенији појавни облици који су размотрени на примеру локалног нивоа управо из разлога јер се на овом нивоу грађани најчешће сусрећу са проблематичком корупцијом и самим тим она на њих има директне негативне ефекте.

Након разматрања ове проблематике са теоријског аспекта, у истраживању посебна пажња је посвећена и значајнијим статистичким показатељима корупције и мита као ужег појавног облика у Републици Србији са упоредним приказом истих података за регион Западни Балкан, како би се могло сагледати ефикасност досадашњих антикорупцијских мера.

У последњем делу овог истраживања начињен је осврт на кривичноправну и другу законску регулативу у Републици Србији којом се уређује питање корупције, а значај овог дела истраживања је у томе што су приказане актуелне антикорупцијске мере.

Закључци до којих се дошло након сагледавања проблематике корупције и мита као ужег појавног облика у Републици Србији се првенствено односе на неспоран негативан утицај на економски систем државе због стављања личног интереса испред интереса заједнице, али и због стварања несигурности за легитимно пословање посебно код страних улагача што може да створи значајне пословне проблеме на вишегодишњем плану.

Да ли се корупција може искоренити? Не, посебно не на нивоима где постоји могућност за дискреционим одлукама службеног лица, нпр. код запошљавања (утицај политичке странке, познаничке и родбинске везе посебно у мањим срединама), док би се само уз ефикаснију примену закона, акционих планова, транспарентности у раду и уз савестан и независтан рад агенција које су основане за борбу против корупције, корупција могла у значајној мери смањити на највишим државним нивоима, али то захтева одређено време и константну контролу, што није лако за постићи посебно у економски кризним временима.

У разматрању предлога за спречавање корупције на основу домаће и стране праксе, дошли смо до закључка да не постоји ниједно решење са којим

се може гарантовати спречавање корупције, тј. генерално економског криминала, али свака адекватна мера у одређеној мери утиче на његову превенцију чиме се може смањити ризик овог облика криминала. Са већим бројем превентивних мера, у смислу доношења нових и допуна постојећих закона, предвиђањем и спровођењем националних планова и стратегија, формирањем независних агенција, одржавањем високог нивоа транспарентности у раду и др, стварају се услови који отежавају настајање економског криминала.

Поред изнетог, за спречавање корупције и генерално економског криминала, потребно је имати сарадњу са другим државама и међународним организацијама и пратити њихова искуства, а по потреби начинити и хармонизацију домаћег законодавства посебно ако постоји процена да одређене мере могу да имају позитивне ефекте. Затим, потребно је и радити на постизању и подстицању високог нивоа професионализма код лица на службеном положају кроз едукацију али и кроз економску стимулацију.

На крају, због комплексности ове проблематике, њено разматрање и проналажење ефикасних антикорупцијских мера је неопходно и са теоријског аспекта, што представља један од посебних циљева и доприноса овог рада.

Литература:

1. Bjelajac, Željko, *Organizovani kriminalitet – Imperija zla*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, 2013.
2. Bošković Aleksandar, Pavlović Zoran, *Special evidentiary actions in the function of combating organized crime in Serbia*, Journal of Easterneuropean criminal law, no. 1/2015, str. 40-57.
3. Dobovšek, Bojan, *Fenomenološka obeležja korupcije kroz prozmu delatnosti organizovanog kriminala*, ur. Bjelajac, Željko i Zirojević, Mina, *Organizovani kriminalitet – Izaзов XXI века*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, 2012., str. 327-346.
4. Esadze, Londa, *Glosar termina u oblasti sukoba interesa i korupcije*, Policy & Legal Advice Centre, Beograd, 2013.
5. Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije, Službeni glasnik RS, br. 97/08, 53/10, 66/11-US, 67/13-US i 8/15-US
6. Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, Službeni glasnik RS, br. 32/2013
7. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, Službeni glasnik RS, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - dr. zakon, 101/2011 - dr. zakon i 32/2013
8. Zakon o radnim odnosima u državnim organima Službeni glasnik RS, br. 48/91, 66/91, 44/98-dr. zakon*, 49/99-dr. zakon**, 34/2001-dr. zakon, 39/2002, 49/2005-odluka USRS, 79/2005-dr. zakon, 81/2005-ispr. dr. zakona, 83/2005-ispr.dr. zakona i 23/2013-odluka US.
9. Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Službeni glasnik RS, br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010
10. Zakon o finansiranju političkih stranaka, Službeni glasnik RS, br. 43/2011 i 123/2014

11. ICAEW, *Business and economic crime in an international context*, ICAEW, London, 2010.
12. Krivični zakonik Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014
13. Lindgren, James, *The theory, history and practice of the bribery-extortion distinction*, Law review, vol. 141, University of Pennsylvania, 1993., str. 1695-1740.
14. Mrvić-Petrović, Nataša, *Moralna komponenta sprečavanja korupcije*, ur. Ćirić Jovan, Borba protiv korupcije – iskustva i poređenja, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013., str. 21-30.
15. Stojiljković, Zoran, *Politička korupcija i slaba država*, Filozofija i društvo XXIV(1), 2013.
16. UNODC, *Poslovanje korupcija i kriminal u Srbiji – uticaj korupcije i ostalih krivičnih radnji na poslovno okruženje*, Izveštaj za 2013. godinu
17. Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006
18. Convention on the Bribery of Foreign Public Officials, www.oecd.org/corruption/oeccantibr/iberyconvention.htm, 12.02.2016.

CRIMINAL LEGAL FRAMEWORK FOR PROTECTION AGAINST CORRUPTION IN SERBIA

Summary: Corruption as an economic and political problem, represent negative social phenomena and it is more or less present in all countries of the world. The primary objective of this paper is that the review and discuss the most characteristic manifestations of corruption in the Republic of Serbia in order to identify its specific features, and then it could be affected on its reduction. Further in the paper a special attention was paid to the major statistical indicators of corruption in the Republic of Serbia with is comparative review with same data in the region of the Western Balkans, all in order to fully understand the current anti-corruption measures and their level of efficiency. Furthermore a reference was made to the criminal and other legislations in the Republic of Serbia that are governing the issue of corruption. The importance of this part of the research is that it shows the current anti-corruption measures. In the last part of the paper we have provided conclusions of the research about the issues which relate primarily to the negative impact on the economic system of the country, and after that we have proposed specific anti-corruption measures.

Key words: corruption, bribery, manifestations of corruption and bribery, legal protection against corruption, anti-corruption measures